

Sygn. akt IV CSK 704/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 października 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa W. K.

przeciwko B. B. i A. B.

o uznanie umowy za bezskuteczną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 12 października 2017 r.,

skargi kasacyjnej pozwanej A. B.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 14 lipca 2016 r.,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd pierwszej instancji oddalił w części powództwo o uznanie dwóch umów za bezskuteczne, a mianowicie nie uwzględnił żądania uznania bezskuteczności umowy darowizny nieruchomości z dnia 15 września 2009 r., zawartej pomiędzy M.B. a pozwaną jej córką A.B.. Brak podstaw do uwzględnienia w tej części powództwa, tj. w odniesieniu do żądania bezskuteczności umowy darowizny nieruchomości z dnia 15 września 2009 r., uzasadnił Sąd upływem 5-letniego terminu, o którym mowa w art. 534 k.c. Sąd ten przyjął, że początkową datą biegu tego terminu nie była data dokonania tej czynności, ale data pierwotnej umowy fraudacyjnej przeniesienia własności, w której dłużnik powoda (T. B.), celem pokrzywdzenia wierzyciela, darował swej żonie M.B. w dniu 11 lipca 2007 r. udział w ½ części przedmiotowej nieruchomości. Licząc od tej daty, wniesienie pozwu w tej sprawie nastąpiło już po upływie 7 lat, co oznacza wygaśnięcie roszczenia, uznał Sąd I instancji.

Apelację powoda uwzględnił Sąd Apelacyjny, który wyrokiem reformatoryjnym uznał za bezskuteczną w stosunku do powoda umowę darowizny nieruchomości, zawartą dnia 15 września 2009 r. pomiędzy M.B. a pozwaną A.B., do wskazanej w sentencji kwoty przysługującej powodowi wierzytelności.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu I instancji, a jako istotę sporu określił ocenę dochowania 5-letniego terminu do zaskarżenia czynności fraudacyjnej, o którym mowa w art. 534 k.c. Z powołaniem się na uchwałę SN z dnia 28 stycznia 2016 r. (III CZP 99/15) Sąd odwoławczy uznał, że art. 534 k.c. nie ogranicza się do ustanowienia terminu dla akcji pauliańskiej wierzyciela skierowanej tylko przeciwko nielojalnemu dłużnikowi, ale liczy się od daty dokonania każdej kolejnej czynności rozporządzającej dokonanej z pokrzywdzeniem wierzyciela, a nie tylko od daty czynności pierwszej zdziałanej między dłużnikiem a osobą trzecią. W okolicznościach tej sprawy 5-letni termin z art. 534 k.c. zaczął więc bieg od daty zawarcia umowy darowizny w dniu 15 września 2009 r. pomiędzy M.B. a pozwaną A.B., a ponieważ pozew został wniesiony za pośrednictwem operatora pocztowego w dniu 15 września

2014 r. to oznacza, że nie doszło do wygaśnięcia uprawnień powoda do wystąpienia z tą skargą pauliańską.

Sąd Apelacyjny stwierdził zarazem, że aktualnie nie jest możliwe precyzyjne ustalenie daty nadania pozwu, wobec braku w aktach sprawy koperty w której korespondencję nadesłano. Jednakże w ocenie Sądu odwoławczego, konsekwencjami zaginięcia części przesyłki nie można obciążać powoda, a jest wysoce prawdopodobne, że nadanie przedmiotowej przesyłki w polskiej placówce pocztowej nastąpiło nie później niż 15 września 2014 r., a okoliczności tej nie kwestionowała którakolwiek ze stron.

Sąd drugiej instancji przyjął, że art. 531 § 2 k.c. jest podstawą wystąpienia ze skargą przez wierzyciela także przeciwko ostatniemu nabywcy korzyści i domagania się uznania bezskuteczności wobec wierzyciela ostatniej czynności prawnej z udziałem ostatniego nabywcy korzyści. Nadto uznał, że powód korzystał z tzw. domniemań pauliańskich z art. 527 § 3 i 4 k.c. i art. 529 k.c. i nie miał obowiązku wykazywania w tym zakresie wiedzy nabywcy korzyści (pозwanej A. B.), ponieważ ta ostatnia nabyła korzyść umową darowizny, a zatem nieodpłatnie (art. 531 § 2 k.c.).

W konsekwencji Sąd odwoławczy uznał, że spełnione zostały przesłanki uzasadniające uznanie za bezskuteczną wobec powoda także umowy darowizny nieruchomości, zawartej pomiędzy M.B. a pozwaną A.B., a to na podstawie art. 527 k.c. w zw. z art. 531 § 2 k.c.

Pozwana A.B. zaskarżyła wyrok Sądu Apelacyjnego w części, a mianowicie w punktach 1a), 1b), pkt 3 i pkt 4, opierając skargę kasacyjną na zarzutach mieszczących się w ramach obu podstaw kasacyjnych.

W ramach pierwszej z podstaw skarżąca zarzuciła naruszenie art. 6 k.c. w zw. z art. 534 k.c. przez błędne przyjęcie, że w braku w aktach koperty ze stemplem wskazującym datę nadania przesyłki nie jest konieczne obarczanie powoda ciężarem dowodu jej nadania i błędne przyjęcie jako daty wpływu pozwu do sądu dnia 15 września 2014 r.

Nadto skarżąca zarzuciła błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 534 k.c. w zw. z art. 527 k.c. oraz art. 531 k.c., przez przyjęcie za początkową

datę terminu wskazanego w art. 534 k.c. daty zawarcia ostatniej umowy darowizny w dniu 15 września 2009 r., a nie datę darowizny udziału do ½ części nieruchomości, tj. 11 lipca 2007 r., dokonanej przez T. B. na rzecz M.B., w sytuacji w której powód nie żądał uznania za bezskuteczną tej wcześniejszej, a ostatnio wymienionej czynności, a jedynie zaskarżył późniejsze rozporządzenie korzyścią.

Zarzut procesowy naruszenia art. 165 § 2 k.p.c. w zw. z art. 178 ust. 1 ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe uzasadniono uznaniem wniesienia pozwu za pośrednictwem operatora pocztowego Poczta Polska w sytuacji braku w aktach koperty pocztowej oraz braku dostarczenia przez powoda dowodu nadania przesyłki i uznania przez Sąd Apelacyjny braku konieczności udowodnienia tej okoliczności przez powoda.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie i o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, podnosząc, że na dowód nadania pozwu w dniu 15.09.2014 r. przekłada w załączeniu kopię dowodu nadania pozwu, bo o zaginięciu kopert powód dowiedział się dopiero z wyroku Sądu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasadnym okazał się zarzut naruszenia art. 165 § 2 k.p.c., ponieważ Sąd Apelacyjny, w sytuacji braku w aktach koperty nadania przesyłki, uznał stanowczo za wysoce prawdopodobne, że nadanie nastąpiło w polskiej placówce pocztowej nie później niż w dniu 15 września 2014 r.

Tymczasem z mocy tego przepisu oceny wymaga nie wysoki stopień prawdopodobieństwa daty nadania przesyłki, ale jednoznaczne ustalenie daty oddania pisma procesowego w polskiej placówce pocztowej i to wyłącznie operatora publicznego wyznaczonego do pełnienia takich obowiązków przepisami ustawy Prawo pocztowe. Tylko oddanie pisma w taki sposób jest równoznaczne z mocy art. 165 § 2 k.p.c. z wniesieniem go do sądu.

Powód załączył do odpowiedzi na skargę kasacyjną kserokopie dowodu potwierdzenia nadania przesyłki (k. 468-469 akt), ale - w razie potrzeby - oceny tego dowodu dokona Sąd odwoławczy, który bezzasadnie określił datę nadania przesyłki w oparciu o niedopuszczalną przesłankę wysokiego prawdopodobieństwa daty nadania tej przesyłki i to w sytuacji, gdy pozwana już

w pkt II swej odpowiedzi na pozew (k. 84 akt) wskazywała inną datę wniesienia pozwu, a mianowicie dzień 18 września 2014 r.

Zasadnym okazał się również zarzut naruszenia, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, art. 534 k.c. w zw. z art. 527 oraz 531 k.c. wskutek co najmniej przedwczesnego uznania daty 15 września 2009 r. za początkową datę terminu określonego w art. 534 k.c. w odniesieniu do skargi pauliańskiej dotyczącej uznania za bezskuteczną czynności prawnej działanej z udziałem osoby trzeciej (M.B.), która rozporządziła w 2009 r. na rzecz osoby czwartej (pозwanej A. B.) korzyścią uzyskaną w 2007 r. w wyniku wcześniejszej czynności fraudacyjnej umowy darowizny zawartej z dłużnikiem T. B.

Sąd Apelacyjny, z powołaniem się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2016 r., III CZP 99/15, (Biuletyn SN 2016/1/8) uznał, że termin określony w art. 534 k.c. biegnie indywidualnie od daty k a ż d e j czynności prawnej mającej na celu pokrzywdzenie wierzyciela, co w okolicznościach przedmiotowej sprawy oznacza, że 5-letni termin określony w art. 534 k.c. rozpoczął bieg dopiero od dnia 15 września 2009 r., czyli od daty zawarcia umowy darowizny pomiędzy M.B. a pozwaną A.B..

Tymczasem wykładnia art. 534 k.c. w zw. z art. 531 § 2 k.c. dokonana powołaną uchwałą SN nie jest tak kategoryczna, jak to prezentuje Sąd Apelacyjny.

Sąd Najwyższy wyraźnie określił w powołanej uchwale, że termin zaskarżenia skargą pauliańską czynności rozporządzającej korzyścią między osobą trzecią a osobą czwartą liczy się od daty dokonania tej czynności, ale dotyczy to sytuacji po uprzednim uznaniu przez sąd bezskuteczności wcześniejszej czynności prawnej dłużnika dokonanej z osobą trzecią.

W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy wyraźnie stwierdził, że przewidziana w art. 531 § 2 k.c. możliwość rozszerzenia działania tej skargi na kolejne osoby, których nie łączy z wierzycielem żaden stosunek materialnoprawny (osoby trzecie i kolejne), jest dopuszczalna pod warunkiem uprzedniego zaskarżenia przez wierzyciela w przewidzianym terminie czynności fraudacyjnej dłużnika i uwzględnienia tego powództwa przez sąd. Tymczasem w okolicznościach tej sprawy czynnością fraudacyjną dłużnika była zawarta

przezeń w dniu 11 lipca 2007 r. umowa darowizny z osobą trzecią - żoną M.B., w przedmiocie ½ udziału we własności nieruchomości.

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku brak jest ustaleń, czy będący wierzycielem powód zaskarżył ostatnio wymienioną czynność prawną dłużnika z osobą trzecią, a gdyby tak się stało, to czy doszło do uznania przez sąd bezskuteczności tej czynności. Okoliczności te nie mogą być pominięte przy ocenie początkowej daty biegu terminu wynikającego z art. 534 k.c. w odniesieniu do wystąpienia na podstawie art. 531 § 2 k.c. z kolejną skargą pauliańską, dotyczącą czynności rozporządzającej korzyścią między osobą trzecią a osobą czwartą.

Sąd Najwyższy w powołanej uchwale z dnia 28 stycznia 2016 r. (III CZP 99/15) nie zanegował więc generalnie stanowiska, zaprezentowanego we wcześniejszym wyroku SN z dnia 12 kwietnia 2012 r. II CSK 448/11, OSNC-ZD 2013, nr 4, poz. 69), że termin z art. 534 k.c. biegnie od daty czynności prawnej działanej przez dłużnika, a nie od daty późniejszych rozporządzeń korzyścią, jeżeli nie został dochowany przez wierzyciela 5-letni termin do zaskarżenia pierwszej czynności fraudacyjnej, tj. dokonanej przez dłużnika z osobą trzecią.

Pozornie li tylko odmienne stanowisko wyrażone w uchwale SN z dnia 28 stycznia 2016 r. (III CZP 99/15) wynika z odmienności stanu faktycznego w obu sprawach, ponieważ w sprawie w której wydano wymienioną uchwałę pierwotny wierzyciel uzyskał wyrok sądu uznający bezskuteczność czynności prawnej działanej z jego pokrzywdzeniem przez dłużnika na rzecz osoby trzeciej, a do dalszego rozporządzenia korzyścią w warunkach określonych w art. 531 § 2 k.c. doszło już po upływie 5-letniego terminu licząc od pierwszej czynności fraudacyjnej dłużnika.

Wobec braku stanowczego ustalenia w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku w przedmiocie uznania przez Sąd bezskuteczności czynności prawnej rozporządzającej korzyścią, działanej przez dłużnika z osobą trzecią w dniu 11 lipca 2007 r., przedwczesna obecnie jest stanowcza ocena Sądu Apelacyjnego co do zachowania terminu z art. 534 k.c. dla oceny w dniach terminowości wniesienia rozpoznawanej obecnie skargi pauliańskiej.

Zarzut zatem naruszenia tego przepisu przez błędną wykładnię okazał się więc uzasadniony w braku niezbędnych ustaleń, przy prawidłowej interpretacji art. 534 k.c., do jego zastosowania.

Początek biegu 5-letniego terminu do wystąpienia przez wierzyciela ze skargą pauliańską, w odniesieniu do czynności rozporządzającej korzyścią między osobą trzecią, a osobą czwartą (art. 534 k.c.) liczy się zatem od daty jej dokonania, ale tylko w sytuacji uprzedniego uznania przez sąd za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika działanej z osobą trzecią.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

kc